

DERLEME MAKALESİ / REVIEW ARTICLE

HEMŞİRELİK MESLEĞİNE YÖNELİK KALIPYARGILAR ÜZERİNE BİR DERLEME*

A REVIEW ON NURSING PROFESSION STEREOTYPES

Dr. Dilek KOCABAŞ¹

Prof. Dr. Ramazan ERDEM²

ÖZ

Toplum içerisinde hemşirelik mesleğine yönelik geçmişten günümüze kadar süregelen birtakım kalıpyargıların olduğu görülmektedir. Toplumda var olan bu kalıpyargılar birey istese de istemese de bireyin düşünce ve davranışlarını etkilemekte, bireyin düşünce ve davranışlarına yön vermektedirler. Bu çalışmada, tutum, kalıpyargı ve sosyal bilgi teorisi ile ilgili kavramlar ışığında hemşirelik mesleğine yönelik kalıpyargıların mahiyetine ilişkin bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır. Hemşirelik mesleğinin toplum tarafından “hekimin yardımcısı, sadece iğne yapıp kan alan, alt bir meslek grubu” olarak algılandığı görülmüştür. Hemşirelik mesleğine yönelik toplumda var olan bu kalıpyargıların kırılması için hemşirelik mesleğinin profesyonelleşmesine yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Medyada hemşirelik mesleğinin profesyonel bir meslek olarak sunulması, hemşirelerin çalışma koşullarının iyileştirilmesi, terfi ve kariyer imkânlarının artırılması ile toplumda var olan bu olumsuz kalıpyargıların bir nebze de olsa azaltılabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Mesleği, Mesleki Kalıpyargılar, Sağlık Hizmet Sunumu.

JEL Sınıflandırma Kodları: I10, I12, I19.

ABSTRACT

In the society, it is seen that there have been some stereotypes about nursing profession from past to present. These stereotypes in the society affect the thoughts and behaviours of individuals and direct their thoughts and behaviours, whether they want it or not. In the study, it is aimed to make an evaluation about the nature of the stereotypes about the profession of nursing in the light of the concepts related to attitude, stereotype and social information theory. It is seen that the profession of nursing is perceived by the society as “a lower occupational group that is the assistant of the physician who just gives an injection and take blood”. For the stereotypes about nursing profession in the society it is necessary to take actions for the professionalization of the nursing profession. It is thought that these negative stereotypes in the society can to a certain amount be reduced by presenting the profession of nursing as a professional profession, by improving working conditions of nurses, and by offering promotion and career opportunities.

* Bu çalışma Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından kabul edilen ve Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 6719 No'lu proje ile desteklenen doktora tezinden üretilmiştir.

¹ Akdeniz Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, dkocabas@akdeniz.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7403-2924>

² Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, raerdem@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-6951-3814>

Keywords: Nursing Profession, Professional Stereotype, Health Service Delivery.

JEL Classification Codes: I10, I12, I19.

1. GİRİŞ

Amerikan Hemşireler Derneğine (ANA) göre, hemşirelik hem bir sanat hem de bir bilimdir. Hemşireliğin hastanın ihtiyaçlarına cevap veren, hastanın ağrısını dindiren insanın haysiyetine saygı gösteren bir meslek olması mesleğin kalbi yönünü yani sanatsal yönünü oluştururken çok sayıda uzmanlık ve karmaşık bilgi ve beceri gerektirmesi ise mesleğin akılsal yönünü yani bilim yönünü oluşturmaktadır. Türk Hemşireler Derneğine (THD, 1981) göre ise hemşirelik, bireyin, ailenin ve toplumun sağlığını ve esenliğini koruma, geliştirme ve hastalık halinde iyileştirme amacına yönelik hemşirelik hizmetlerinin planlanması, örgütlenmesi, uygulanması, değerlendirilmesinden bu kişilerin eğitiminden sorumlu bilim ve sanattan oluşan bir sağlık disiplini.

Hemşirelik mesleği insan sağlığını doğrudan ilgilendiren bir meslek grubu olması sebebiyle hayati bir öneme sahiptir. Sağlık hizmetlerinin vazgeçilmez unsuru olan hemşireler hasta ve hekim arasında iletişimi kuran, hastanın derdine sıkıntısına tanık olan ve hasta ve yakınlarıyla çok fazla zaman geçiren kişilerdir (Tan vd., 2012: 69). Aynı zamanda hemşireler, hasta bakım hizmetlerini planlayarak uygulayabilen, çalışma arkadaşlarıyla uyum içerisinde çalışabilen ve hastalara uygulanan tedavinin etkililiğini arttırabilen sağlık personeli (Karadağ vd., 2013: 16). Bu özellikleri sebebiyle hemşireler sağlık sektörünün bel kemiğini oluşturmaktadır.

Bireyin hayatında örnek aldıkları kişiler, yaşamış oldukları olumlu ya da olumsuz tecrübeler, okumuş oldukları kitaplar ve daha birçok faktör belirli bir uyarana yönelik tutumunu etkilemektedir. Ancak bireyin tutumunu etkileyen en önemli faktörlerden bir tanesi de içinde yaşadığı toplumdur. Bireyin içinde yaşadığı toplum birey istese de istemese de sürekli iletişim halinde olduğu toplumunun kültürel normlarından ve değer yargılarından etkilenmektedir (Sakallı Uğurlu, 2018: 27). Hırsızlığın kötü olduğunu düşünen bir ailenin çocuğu hırsızlığı kötü olarak görürken hırsızlık yaparak geçimini sağlayan bir ailenin çocuğu ise hırsızlığı kötü olarak nitelendirmemesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

İnsan özünde bilişsel olarak cimri bir varlıktır. Belirli bir nesne hakkında tutum geliştirirken ilgili nesne hakkında çok fazla düşünmek kafa yormak yerine bazı bilişsel kestirme yollara başvurarak hızlı bir şekilde karara varmak ister. Çevresinde çok fazla uyarana sahip olan insan karşı karşıya kaldığı insanları, nesnelere, grupları, kültürleri ilgili uyarıların belli özelliklerine göre sınıflandırma eğilimi gösterir. Kalıpyargı yani stereotip olarak isimlendirilen bu eğilimler hayatımızın her tarafını kuşatmaktadır (Hortaçsu, 2012: 199-205).

Kalıpyargılar, belirli bir uyarana yönelik sabit, basitleştirilmiş ve genelleştirilmiş değerlendirmelerdir. Kalıpyargılar birey istese de istemese de bireyin belirli bir uyarana yönelik tutumunu etkilemektedir. Hemşirelerin mesleklerine yönelik tutumu o mesleği oluşturan grubun toplumdaki statüsü ile yakinen ilişkilidir. Toplumun hemşirelik mesleğine yönelik kalıpyargıları hemşirelik mesleğini icra eden ya da icra edecek olan bireylerin mesleki algısını etkilemektedir (Włodarczyk ve Tobalska, 2011: 269). Bu sebeple toplumun hemşirelik mesleğine yönelik bakış açısı önemlidir.

2. TUTUM

Tutum, sosyal psikolojinin en can alıcı konusudur. İki farklı bireyin yaşadıkları aynı olayı birbirlerinden farklı algılamalarında, herhangi bir konuda birbirlerinden farklı düşünceler içerisinde olmalarında ve herhangi bir olay karşısında birbirlerinden farklı davranışlar sergilemelerinde tutumlar önemli bir yer tutmaktadır. Tutum çalışmalarının bu denli önemli olmasının sebebi de tutumların algıları, düşünceleri ve davranışları etkilemesidir (Hortaçsu, 2012: 295).

Sosyal psikolojide önemli bir yer tutan tutum kavramı birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Allport'a (1935: 810) göre tutum, bireyin ilişki içerisinde olduğu bütün nesnelere ve durumlara verdiği tepki üzerinde yönlendirici ve dinamik bir etki yaratan zihinsel bir hazır olma halidir. Smith'e (1968: 458) göre ise tutum bireye atfedilen ve onun bir psikolojik nesne ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir.

Eagly ve Chaiken (1998: 269) tutumu, belirli bir varlığın belirli bir derecede olumlu ve olumsuz olarak değerlendirilmesini içeren psikolojik bir eğilim olarak tanımlarken, Petty ve arkadaşları (2007: 658) tutumu bireyin

benliğini de içerebilen çeşitli nesnelere, konulara ve insanlara ilişkin değerlendirmeleri olarak tanımlamışlardır. Literatürde yer alan tanımlar çerçevesinde tutum, bireyin bir nesneye ilişkin olumlu ya da olumsuz duygu, düşünce ve davranışsal eğilimlerinin yaşantı ve deneyimler sonucu zihinde depolanmış hali olarak tanımlanabilir.

Tutumun oluşabilmesi için tutuma sebep olan bir nesnenin ve bu nesneye yönelik zihinsel bir değerlendirme sürecinin var olması gerekir. Tutum nesnesi liberalizm, feminizm gibi soyut kavramlar olabileceği gibi kurum, banka, işletme gibi somut kavramlar da olabilir. Aynı zamanda tutum nesnesi Trump, George Bush gibi belli bir kişiye yönelik olabileceği gibi Amerikan politikacıları, Suriye yönetimi gibi belli bir gruba yönelik de olabilir (Eagly ve Chaiken (2007: 583). Birbirinden farklı olan bu tutumların bazıları tutum nesnesine göre özel terimlerle ifade edilebilir. Özellikle olumsuz olarak ifade edilen sosyal gruplara yönelik tutumlar kalıpyargı (stereotip) olarak adlandırılırken, birinin kendisine yönelik tutumu ise özsaygı (benlik saygısı) olarak ifade edilmektedir (Eagley ve Chaiken, 1998: 269).

3. KALİPYARGILAR

Kalıpyargılar, literatürde basmakalıp düşünce, kilişe ve stereotip başlıkları altında toplanmışlardır. Türkçe ismiyle kalıpyargı, basmakalıp düşünce Latince ismiyle stereotip kelimesi, katılık anlamına gelen stereos ve iz anlamına gelen tupos kelimelerinin birleşmesiyle stereotip (kalıpyargı) kelimesi oluşmuştur (Harlak, 2000: 42). Stereotip sözlük anlamıyla matbaacılıkta metinleri çoğaltmaya yarayan bir yöntem, bir grubu en iyi temsil edebilecek özellik ve basmakalıp düşünce olarak tanımlanmıştır (TDK Güncel Türkçe Sözlük).

Kalıpyargılar, bireyler arası farklılıkları göze almaksızın bir grubun hemen hemen bütün üyelerine aynı özellikleri atfederek o grup hakkında genelleştirme yapmaktır (Aronson vd., 2012: 752). Kalıpyargılar, belirli bir grup hakkında sahip olunan bilgilerin özetidir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014: 147). Grup hakkındaki sahip olunan bilgiler ne kadar azsa başkaları tarafından sunulan bilgileri benimseme olasılığı o kadar fazla olmaktadır. Birey, bu durumda zihinsel bir çabaya girmek yerine kestirmeden var olan bilgiyi benimseme ve yargıda bulunma eğilimine girmektedir. Yani kalıpyargıları, bireyin dünya hakkında kestirmeden değerlendirmelerde bulunmasını sağlayan bir araç olarak tanımlamak mümkündür (Dönmez, 1992: 131).

Kalıpyargı kavramı ilk kez yirminci yüzyılın başlarında gazeteci Lippmann'ın (1992) "Public Opinion" isimli kitabında kullanılmıştır. Lippmann kitabında kalıpyargıların kamuoyunun şekillenmesi ve bireylerin çevre hakkında bilgi üretmesinde önemli bir bilişsel bileşen olduğunu ifade etmiş ve kalıpyargıların "dışarıdaki dünya ile kafamızdaki resimler" arasındaki farklılıklar sonucu oluştuğunu belirtmiştir. Lippmann'a (1992) göre bireyler belirli bir gruba yönelik kalıpyargı oluştururken herhangi bir bilişsel bir çaba içine girmemekte, var olan bilgiyi içinde bulunduğu kültür grubunun geleneklerine göre örgütlemektedir.

Kalıpyargıları "kafamızdaki resimler" olarak tanımlarken bireylerin başkaları hakkında bir yargıya varabilmesi için önceden öğrenilmiş zihninde var olan resimlerden faydalandığını belirtmiştir. Bir kişi hakkında değerlendirmede bulunurken sanılanın aksine önce o kişiyi görüp sonra değerlendirmede bulunmak yerine önce değerlendirmede bulunup sonra gördüğümüzü savunmaktadır. Yani, aslında herkesin dünya hakkında ortak bir fikri bulunduğunu iddia etmektedir (Lippmann, 1992: 4).

Sosyal bilgi yaklaşımına göre insan, sınırlı zihinsel kapasitesi olan bilişsel olarak cimri bir varlıktır. Yani, insan özünde tembeldir, bilgiyi işlerken kafasını mümkün olduğu kadar az çalıştırıp konuyu ayrıntılı düşünmek yerine fazla düşünmeden kestirme yollara başvurarak bir karara varmak istemektedir. Böylelikle, kategorileri hızlı ve etkili bir şekilde kategorize ederek dünyayı anlamlı hale getirmeyi sağlamaktadır (Hortaçsu, 2012: 199). İnsanlar dış dünyayı algılamak için içinde bulunduğu kültürün izlerini taşıyan birtakım kategorizasyonlarda bulunmaktadır. Bu kategorizasyon sonucu zihinde şemalar oluşmakta ve birey bu şemalar aracılığıyla yargıda bulunmaktadır (Pratkanis, 1989: 76).

Çok sayıda uyarana maruz kalan birey çevredeki uyarıların belirli özelliklerine göre bilgiyi sınıflandırmakta ya da diğer bir uyarı ile ilişkilendirmektedir. Bu ilişkilendirme neticesinde kalıpyargı oluşması kaçınılmazdır (Ashmore ve Delboca, 1981: 3). İnsanların dünyayı daha anlaşılır kılmak için belli kişisel ve davranışsal özellikleri belli kategorilerle ilişkilendirmesi neticesinde Amerikalı, Avrupalı, Yahudi gibi sınıflandırmalar oluşturması buna örnek olarak gösterilebilir. McArthur ve Baron'un (1983: 217) yaptığı araştırmalar da bu kanıtı destekler niteliktedir. McArthur ve Baron (1983) araştırmalarında, insanların başkalarını kategorize ederken kilo, boy, ten rengi ve yaş gibi fiziksel özelliklerden yararlandığını ve bu tür bir sınıflandırmanın hem hızlı hem de kolay olması sebebiyle yaygın olarak kullanıldığını ortaya çıkarmıştır.

Bireyin zihninde her olay için çok sayıda şema bulunmaktadır. Şemaların büyük çoğunluğu ise günlük yaşam içerisinde deneyimle oluşmaktadır. Bu şemalar bireyin zihninde neyin nasıl gerçekleşeceğini belirlemektedir. Örneğin, bireyin zihninde farklı bir ortama girildiğinde orada nasıl davranılacağı, ne tür bir sohbete girileceğine dair önceden izlenimler sonucu oluşmuş bir şema vardır, birey bu şema aracılığıyla otomatik olarak davranışına yön verir (Harlak, 2000: 86). Aronson ve arkadaşları (2012: 746), bilişsel şemaların oluşmasında bireyin deneyimleri önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bireyin daha önce hiç tanışmadığı biriyle karşılaştığında bireye hangi bölüme okuduğu, ne iş yaptığı, eşinin çalışıp çalışmadığı, nereli olduğu gibi sorular yöneltildiğinde bireyin verdiği yanıtlara göre zihnimizde bir şema belirlenir buna örnek olarak gösterilebilir. Eğer şemalar herkes tarafından kabul edilen bir davranış ve özellik haline gelmişse sosyal kalıpyargılar olarak ifade edilir.

Sosyal kalıpyargıların bir kişiye, olaya, benliğe, role atfedilmesi mümkündür. Hekimlik mesleği denilince yüksek statülü saygın bir meslek, kadın denilince duygusal ve yufka yürekli insanlar, Japon denilince ise zeki ve çalışkan insanlar akla gelmesi sosyal kalıpyargılara örnek olarak gösterilebilir (Kağıtçıbaşı ve Cemalcılar, 2014 146). Sosyal kalıpyargılar içinde bulunan kültürden bağımsız düşünülmemektedir.

Sosyal kalıpyargılar, bireylerin temelde dünyayı basitleştirme ve bir düzen atfetme ihtiyacını karşılamaktadır. Bir adım daha giderek sosyal kalıpyargılar bireylerin yaşamlarını uyumlu bir şekilde sürdürebilmesi için dünyayı öngörülebilir kılma ihtiyacına cevap vermektedir (Harlak, 2000: 94). Yani, birey zihninde var olan şemalar yardımıyla etrafında gelişen olay ve olguları sınıflayarak örgütleyerek dünyayı anlamlı kılmaya çalışmaktadır. Bireyin zihninde oluşan sınıflandırma sergileyeceği davranış yordayamaya katkı sağlayabilmektedir.

Birey sınıflandırma oluştururken içinde bulunduğu toplumun kültüründen, değerlerinden etkilenmektedir. Sosyal bilgi teorisine göre, kalıpyargılar sosyalleşme ve kültürün etkisinde öğrenilmekte ve gelişmektedir. Bireyin özellikle erken gelişim döneminde kültür içinde önceden tanımlanmış olan kalıpyargılar bireyin ailesinden, sosyal çevresinden öğrenilmekte ve gelişmektedir. Birey ise toplumun kalıpyargılarını kendi kalıpyargılarınıymış gibi algılama eğilimi göstermektedir (Hamilton ve Sherman, 1989: 60). Toplumda erkeğin belirli bir konuda başarısı onun yetenekli oluşuna atfedilirken aynı performansı sergileyen kadının başarısı şansa ya da işin kolay olmasına atfedilmesi ya da erkeklerin kadınlara göre matematik ve fen bilimlerine daha yatkın olduğunu düşünme biçimi toplumun kadınlara olan bakış açısını yani kadınlara yönelik kalıpyargılarını yansıtmaktadır (Watt, 2010: 379).

4. HEMŞİRELİK MESLEĞİNE YÖNELİK KALIPYARGILAR

Hemşirelik mesleğinde son on yılda profesyonellik anlamında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Hemşirelik eğitimi verilen kurumlarda hemşirelerin teorik ve pratik bilgilerini arttırılması hemşirelik eğitiminde nicelik ve niteliği arttırmıştır. Dünya çapında, hemşirelik mesleği ile ilgili protokollerin imzalanması hemşirelik mesleğine yönelik kılavuzların geliştirilmesi ile hemşirelik mesleği profesyonel bir meslek dalı haline gelmeye başlamıştır (Ten Hoeve vd., 2014: 297).

Hemşirelik mesleğinin profesyonelleşmesine yönelik bu denli gelişmelere rağmen yapılan araştırmalar hemşirelerin sahip olduğu bilgi ve becerilerin toplumun büyük çoğunluğu tarafından tanınmadığını göstermektedir. Hemşirelik mesleğinin görev tanımının açık ve net olmaması ve toplumun hemşirelik mesleğini geleneksel kadının bakım verici rolünün uzantısı olarak algılaması toplumda var olan bu kanıyı güçlendirmektedir (Ünlütürk ve Ulutaş, 2011: 233). Hemşirelik mesleği toplumda hâlâ kadın (anne adayına uygun olan) mesleği olarak görülmekte ve hemşirelik mesleğinin mahiyeti açık ve net bir şekilde bilinmemektedir (Bridges, 1990: 853).

Hemşireler sağlık kuruluşlarının vazgeçilmez bir ögesi olmasına rağmen toplum tarafından hak ettiği değeri görmemektedir (Luciana vd., 2009: 273). Hemşirelik mesleğinin toplum tarafından prestiji olmayan bir meslek grubu olarak algılanması hemşirelerin yaşadığı en büyük sıkıntılardan biridir. Hemşirelerin hastayla doğrudan iletişim kuran, hastanın her türlü sıkıntısına, acısına tanık olan bir kitle olmalarına rağmen tedavi sürecinde karar mekanizmasının hekim olması, hasta hakkında son sözü hekimin söylemesi hemşireliği itaatkâr olan ve özerk olmayan bir meslek grubu haline getirmektedir (Derin vd., 2017: 24).

Takase ve arkadaşlarının (2002: 196) araştırmalarında da toplumda hemşirelik mesleğine yönelik olumsuz kalıpyargıların olduğu ve toplumun hemşirelik mesleğinin daha çok kadınsı ve güçsüz kavramları ile ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Toplumun hemşirelik mesleğini kadınsı ve güçsüz kavramları ile ilişkilendirmesinin altında ise geçmişten günümüze toplumun hemşirelik mesleğini “koruyup kollayan melek” kavramı ile etiketlenmesi yatmaktadır. Hemşirelik mesleğine yönelik zihinlerdeki bu etiket toplumun hemşirelik

mesleğini kadınsı, fedakâr, uyumlu, sorgulamayan, itaatkâr, kibar ve şefkatli bir meslek olduğunu düşündüğünü desteklemektedir (Malchau, 2007: 292).

Geçmişten günümüze hemşirelik mesleğinin koruyup kollayan ve bakım sağlayan anne rolü ile eşleştirilmesi neticesinde hemşirelik mesleği toplumda profesyonel olmayan aynı zamanda kadınlara özgü bir meslek grubu olarak algılanmaktadır (İnanç ve Üstünsöz, 1998: 5). Toplumun hemşirelik mesleğinin kadınsı özellikler ile ilişkilendirmesi toplumda erkek hemşirelere yönelik de olumsuz kalıpyargıların oluşmasına sebebiyet vermektedir. Hemşirelik mesleği her ne kadar kadınsı özellikler içeren bir meslek olarak algılsa da tıp ya da mühendislik gibi alanlarda kadınların yer alması toplum tarafından hoş karşılanabiliyorken toplumda erkek hemşirelere aynı toleransın gösterilmesi pek de söz konusu olmamaktadır (Roth ve Coleman, 2008: 148).

Otuz farklı ülkeden hemşirelik öğrencilerinin katıldığı kültürlerarası bir çalışmada öğrencilerin hemşirelik mesleğini yetersiz, başkasına muhtaç olan ve zeki olmayan kelimeleriyle daha hızlı eşleştirdikleri tespit edilmiştir (Austin vd., 1985: 237). Güney Kaliforniya’da gerçekleşen bir çalışmada da toplumda hemşirelik mesleğinin ev hanımlığı, sekreterlik gibi kadınsı özellikleri içeren kalıpyargıları içerdiği ortaya çıkmıştır (Kaler vd., 1989: 85). Başka bir çalışmada da hemşirelik mesleğinin genel olarak kadın mesleği olarak algılandığı ve sadece güç gerektiren işlerde erkek hemşirelerin yararlı olabileceğini düşündükleri tespit edilmiştir (Kahraman vd., 2015: 108).

Bridges (1990: 852) araştırmasında, toplumun hemşirelik mesleğine yönelik olumsuz kalıpyargılarının olduğunu, hemşirelerin hastanın yatak başında bakım vermesi, tekrar eden rutin görevleri gerçekleştirmesi ve hekimin her istediği görevi yerine getirmesi sebebiyle hekimin hizmetkârı olarak algılandığını ortaya çıkarmıştır. Anthony ve Barkell’in (2008: 102) çalışmalarında toplumun hemşirelik mesleğini hekimlik mesleğinin altında, hekime nazaran gelir seviyesi düşük olan bir meslek olarak algıladıkları tespit edilmiştir.

Hemşirelik mesleğinin gerek sosyal gerek ekonomik olarak önemi toplum tarafından yeteri kadar anlaşılamamaktadır. Hemşirelik mesleği, toplum tarafından kan almaktan ibaret bir meslek grubu olarak görülmekte ve hekim tarafından verilen her işi yerine getiren bir meslek grubu olarak algılanmaktadır. Hemşirelerin almış olduğu eğitim ve sunmuş olduğu hizmetler ise toplum tarafından önemsenmemektedir (Sümbüloğlu vd., 1987).

Eşer ve arkadaşlarının (2017: 277) yaptıkları araştırmaya göre de toplumun hemşirelik mesleğini “hekimin her istediği görevi yerine getiren”, “sadece iğne yapıp kan alan ve tansiyon ölçen” ve “hekimin sağ kolu” olarak etiketlendiren bir meslek grubu olarak değerlendirildikleri ortaya çıkmıştır. Emiroğlu’nun (2000: 15) yapmış olduğu araştırmaya göre de hemşirelerin lisans öğrenimine gerek olmadığı yönünde tespitlere yer verilmiş ve toplumda “üniforması ve kepi olan, sert mizaçlı, hastaya ve hekime ters davranan kişi” olarak değerlendirildikleri ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de toplumun mesleki kalıpyargılarının incelendiği başka bir çalışmada da hemşirelik mesleğinin toplumda en “kaba” ve en “saldırgan” meslekler arasında yer aldığı görülmüştür (Tutkun ve Koç, 2008: 271). Türkiye’de yapılan çalışmalar irdelendiğinde; sağlık sektörü içerisinde hemşirelik mesleği her ne kadar garanti bir iş olarak görülse de toplumda olumsuz kalıpyargıların var olduğu söylenilebilir.

Literatürde yapılan çalışmalarda, hemşirelik mesleği toplum nezdinde hâlâ hekimden daha az zeki olan, hekime bağımlı, yetersiz, emeğinin karşılığını alamayan bir meslek grubu olarak görülmektedir (Reiskin ve Haussler, 1994: 61; Johnson ve Bowman, 1997: 205; Buchan, 2001: 203; Kunene vd., 2001: 35; Fletcher, 2007: 215; Darbyshire, 2010: 57; Milisen vd., 2010: 692; Errasti vd., 2012: 269). Toplum, hâlâ hemşirelik mesleğini eğitimsiz, alt bir meslek grubu olarak görmektedir.

Hemşirelik mesleğini alt bir meslek grubu olarak değerlendiren kalıpyargı ise sağlık kuruluşlarında iş birliği içerisinde çalışması gereken hekim ile hemşire arasındaki hiyerarşik yapının (ast-üst) var olmasından kaynaklanabilmektedir (Takase vd., 2002: 196). Ayrıca, hekimlik mesleğinin hemşirelik mesleğine nazaran altı yıl lisans eğitimi üzerine dört ya da beş yıl uzmanlık eğitimi gerekli kılması toplumda hemşirelik mesleğinin yeteri kadar eğitim almamış meslek grubu olarak algılanmasını güçlendirmektedir.

5. SONUÇ

Araştırmalar, hemşirelik mesleğindeki gelişmelere rağmen toplumun hemşirelik mesleğine yönelik olumsuz kalıpyargılarının olduğunu resmetmektedir. Hemşirelik mesleğine yönelik toplumda cinsiyetçi kalıpyargıların hala

egemen olduğu görülmektedir. Hemşireler mesleklerini profesyonel kimliğinin bir parçası olarak görseler de toplum hemşirelik mesleğini kadınsı özelliklerle ilişkilendirmekte ve profesyonel özelliklerle bağdaştırmamaktadır. Toplumumuzda kadınsı özellikler içeren meslekler hemşirelik, öğretmenlik, diyetisyenlik gibi meslekler olarak görülürken erkeksi özellikleri içeren meslekler ise hekimlik, hâkimlik, avukatlık gibi güç ve prestijin ön planda olduğu meslekler olarak görülmektedir.

Toplumun zihninde var olan kalıpyargılar hemşirelerin mesleklerine bakış açısını olumsuz anlamda etkilemektedir. Araştırmalar, hemşirelik mesleğinin toplumda sekreterlik, hizmetlilik gibi mesleklerle anıldığını ve bu durumun hemşirelerin meslekleriyle alakalı yaşadığı en önemli sorunlardan bir tanesi olduğunu göstermektedir (Ahmad, 1996: 21). Ayrıca, araştırmalar hemşirelik mesleği ile ilgili kalıpyargıların hemşirelerin gerek iş arkadaşlarıyla gerek yöneticileriyle gerekse hastalarıyla iletişimlerinde önemli olduğunu ve sağlık hizmet sunumunu etkilediğini göstermektedir (Takaese vd., 2006: 340). Bu sebeple, hemşirelik mesleğinin toplumda profesyonel bir meslek algısının yaratılması gerekmektedir.

Hemşirelik mesleğinin profesyonel bir meslek grubu olarak algılanabilmesi için medyada hemşirelik mesleğinin iyi bir şekilde lanse edilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, medya toplumu hemşirelik uygulamaları hakkında bilinçlendirmeli ve topluma hemşirelik mesleğine yönelik olumlu mesajlar vermelidir. Ayrıca, hemşirelerin çalışma koşullarının ve terfi imkânlarının iyileştirilmesi de mesleğin alt bir meslek grubu olarak algılanmasını ortadan kaldırayabilecektir. Türk Hemşireler Derneği gibi mesleki kuruluşlarının da hemşirelik mesleğinin toplum nazarında değerini artırmaya yönelik çalışmalar yapmaları hemşirelik mesleğinin imajının geliştirilmesine katkı sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, E.A. (1996). "Nursing's Image as a Dirty Job", *Professional Nurse*, 23(1), 21.
- Allport, G.W. (1935). "Attitudes", *A Handbook of Social Psychology*, içinde (798-844), Worcester: Clark University Press.
- Anthony, M.J. ve Barkell, N.P. (2008). "Nurse's Professional Concerns: Letters to the Editor for 1900-2005", *Journal of Professional Nursing*, 24(2), 96-104.
- Aronson, E., Wilson, T.D. ve Akert, R.M. (2012). *Sosyal Psikoloji*, O. Gündüz, (Çev.), İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ashmore, R.D. ve Del Boca, F.K. (1981). "Conceptual Approaches to Stereotype and Stereotyping", D.L. Hamilton (Ed.), *Cognitive Processes in Stereotyping and Intergroup Behavior*, içinde (1-35), Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Austin, J.K., Champion, V.L. ve Tzeng, O.C.S. (1985). "Crosscultural Comparison on Nursing Image", *International Journal of Nursing Studies*, 22(3), 231-239.
- Bridges, J.M. (1990). "Literature Review on the Images of the Nurse and Nursing in the Media", *Journal of Advanced Nursing*, 15, 850-854.
- Buchan, J. (2001). "Nurse Migration and International Recruitment", *Nursing Inquiry*, 8, 203-204.
- Darbyshire, P. (2010). "Heroines, Hookers and Haridans: Exploring Popular Images and Representations of Nurses and Nursing", *Contexts of Nursing*, 53-69.
- Derin, N., Şimşek İlkım, N. ve Yayan, H. (2017). "Hemşirelerde Mesleki Bağlılığın Mesleki Prestijle Açıklanması", *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(3), 24-37.
- Dönmez, A. (1992). "Bilişsel Sosyal Şemalar", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, 14, 131-146.
- Eagly, A.H. ve Chaiken, S. (1998). "Attitude Structure and Function", D. T. Gilbert, S. T. Fiske vd. (Ed.), *Handbook of Social Psychology*, içinde (269-322), New York: McGraw-Hill.
- Eagly, A.H. ve Chaiken, S. (2007). "The Advantages of an Inclusive Definition of Attitude", *Social Cognition*, 25(25), 582-602.

- Emiroğlu, O.N. (2000) "Sağlık Personelinin ve Toplumun Hemşirelik İmajı", *Hemşirelik Araştırma Dergisi*, 2(1), 9-18.
- Errasti-Ibarrondo, B., Arantzamendi-Solabarrieta, M. ve Canga-Armayor, A. (2012). "The Public Image of Nursing: A Profession to Learn About", *An Sist Sanit Navar*, 35(2), 269-283.
- Eşer, İ., Orkun, N. ve Çetin, P. (2017). "Hemşirelik İmajı ve 1950'li Yıllarda Bir Seri İlan", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 10(4), 275-278.
- Fletcher, K. (2007). "Image: Changing how Women Nurses Think about Themselves. Literature Review", *Journal of Advanced Nursing*, 58(3), 207-215.
- Hamilton D.L. ve Sherman S.J. (1989). "Illusory Correlations: Implications for Stereotype Theory and Research", içinde Bar-Tal D., Graumann C.F. vd. (Ed.) *Stereotyping and Prejudice*, New York: Springer Series in Social Psychology.
- Harlak, H. (2000). *Önyargılar: Psikososyal Bir İnceleme*, İstanbul: Sistem Yayınları.
- Hortaşu, N. (2012). *En Güzel Psikoloji Sosyal Psikoloji*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- <http://sozluk.gov.tr/>, (Erişim Tarihi: 01 Şubat 2019).
- <http://www.turkhemsirelerderneği.org.tr/tr.aspx>, (Erişim Tarihi: 01 Ocak 2019.)
- <https://www.nursingworld.org/ana/about-ana/>, (Erişim Tarihi: 01 Mart 2019).
- İnanç, N. ve Üstünsöz, A. (1998). "Kadın, Güç ve Hemşirelik", *Hemşirelik Forumu*, 1(2), 5-70.
- Johnson, M. ve Bowman, C.C. (1997). "Occupational Prestige for Registered Nurses in the Asia Pacific Region: Status Consensus", *International Journal for Nursing Studies*, 34(3), 201-207.
- Kağıtçıbaşı, Ç. ve Cemalcılar, Z. (2014). *Dünden Bugüne İnsan ve İnsanlar*, İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kahraman, A.B., Ozansoy Tunçdemir, N. ve Özcan, A. (2015). "Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Hemşirelik Bölümünde Öğrenim Gören Erkek Öğrencilerin Mesleğe Yönelik Algıları", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 108-144.
- Kaler, S. R., Levy, D.A. ve Schall, M. (1989). "Stereotypes of Professional Roles", *Image Journal Nursing School*, 21(2), 85-89.
- Karadağ, M., Akman, N. ve Demir, C. (2013). "Hemşirelik Hizmetlerinde Yönetmelik ve Örgütsel Sorunlar", *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(1), 16-26.
- Kunene, P.J., Nzimande, P.N. ve Ntuli, P.A. (2001). "The Image of Nursing Profession as Perceived by the Community Members of Three Adjacent Residential Areas of Empangeni in KwaZulu-Natal", *Curationis*, 1, 35-41.
- Lippman, W. (1992). *Public Opinion*, London: Transaction Publishers.
- Luciana, B.L., Isabel, A.C., Gillberto, T.S. ve Moacyr, L.C. (2009). "An Instrument to Analyze Secondary-Level Student's Images about Nurse's", *Revista da Escola de Enfermagem da USP*, 43(2), 272-278.
- Malchau, S. (2007). "Angels in Nursing: Images of Nursing Sisters in a Lutheran Context in Thenineteenth and Twentieth Centuries", *Journal Compilation*, 14(4), 289-298.
- McArthur, L.Z. ve Baron, R.M. (1983). "Toward an Ecological Theory of Social Perception", *Psychological Review*, 90(3), 215-238.
- Milisen, K., De Busser, T., Kayaert, A., Abraham, I. ve De Casterle, B.D. (2010). "The Evolving Professional Nursing Self-image of Students in Baccalaureate Programs: A Cross-sectional Survey", *International Journal of Nursing Studies*, 47, 688-698.
- Petty, R.E., Briñol, P. ve DeMarree, K.G. (2007). "The Meta-Cognitive Model (MCM) of Attitudes: Implications for Attitude Measurement, Change and Strength", *Social Cognition*, 25(5), 657-686.

- Pratkanis, A.R. (1989), "The Cognitive Representation of Attitudes", A.R. Pratkanis, S.J. Breckler vd. (Ed.), *Attitude Structure and Function*, içinde (71-82), New Jersey: Lawrence Erlbaum Publishers.
- Reiskin, H. ve Haussler, S.C. (1994). "Multicultural Students' Perceptions of Nursing as a Career", *Journal of Nursing Scholarship*, 26(1), 61-64.
- Roth, J.E. ve Coleman, C.L. (2008). "Perceived and Real Barriers for Men Entering Nursing: Implications for Gender Diversity", *Journal of Cultural Diversity*, 15(3), 148-152.
- Sakallı Uğurlu, N. (2018). *Sosyal Psikolojide Tutumlar ve Tutum Değişimi*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Smith, M.B. (1968). "Attitude Change", C.Collier ve M.Millan (Ed.), *International Encyclopedia of Social Sciences*, içinde (458-467), New York.
- Sümbüloğlu, V., Özcanarslan F. ve Gürhan N. (1987). "Ortaokul ve Lise Son Sınıf Kız Öğrencilerine göre Kadınlar için İdeal Meslek Olarak Hemşirelik", *Türk Hemşireler Dergisi*, 37(4), 36-41.
- Takaese, M., Maude, P. ve Manias, E. (2006). "Impact of Perceived Public Image of Nursing on Nurse's Work Behaviour", *Journal of Advanced Nursing*, 53, 333-343.
- Takase, M., Kershaw, E. ve Burt, L. (2002). "Does Public Image of Nurses Matter?", *Journal of Professional Nursing*, 18(4), 196-205.
- Tan, M., Polat, H. ve Akgün Şahin, Z. (2012). "Hemşirelerin Çalışma Ortamlarına İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi", *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 4, 67-78.
- Ten Hoeve, Y., Jansen, G. ve Roodbol, P. (2014). "The Nursing Profession: Public Image, Self-concept and Professional Identity. A Discussion Paper", *Journal of Advanced Nursing*, 70(2), 295-309.
- Tutkun, Ö.F. ve Koç, M. (2008). "Mesleklere Atfedilen Kalıpyargılar", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(1), 255-273.
- Ünlütürk Ulutaş, Ç. (2011). *Türkiye'de Sağlık Emek Sürecinin Dönüşümü*, Ankara: Notabene Yayınları.
- Watt, H.M.G. (2010). "Gender and Occupational Choice", J.C. Chrisler ve D.R. McCreary (Ed.), *Handbook of Gender Research in Psychology, Gender Research in Social and Applied Psychology*, içinde (379-400), New York: Springer Science.
- Wlodarczyk, D. ve Tobalska, B. (2011). "Professional Image of Nurses as Perceived by Doctors, Patients and Nurses Themselves", *Medycyna Pracy*, 62(3), 269-279.